

nak, a nemzettel és társadalommal és felkiáltanak érettük és az ő nevükben amaz Örökhöz, akivel egyedül és a saját nevében állt szemben ifjúsága lázában. Nem maradhat ki semmi a nagy leszámolásból, fel kell vonulni itt az egymáshoz fűződő ciklusokban a gyermekkor hőmezőinek, az ifjúságnak, fel kell idézni az egyetemi tantermek zsongását, a könyvek tengerét, amelynek minden hulláma más és más nyelven kiáltoz, szerzetesi célát és morajló szerkesztőségeket, főpróbát, mellékutkákat, a világháború népfölkelőit, a forradalmak szennyét és dőrejét . . . egy élet és egy kor történelme ez, nem tudjuk, melyiké inkább, talán egyformán mind a kettőé. Sik Sándor, a költő, egyelőre a hozzájuk való saját viszonyát tisztázza a kötetben, amely ha nem is egyszerre szakadt ki belőle, de mindenesetre ugyanegy hangulatnak pszihikai egységében született: szinte egyetlen vers, váltakozó hangokkal és kórusokkal, egyetlen zenedarab az orgona változó regiszterein. A költészet útját nem lehet a geometrikus görbék törvényei szerint kimérni, de úgy tetszik, hogy ezután maguk az emberi közösségek szólnak meg énekükkel és jajukkal, hiszen a költő már most nekik ajánlja a szívét, mint valami forró és puha kenyeret, amelyet alázatosan vall egyszerűnek és feketének . . . Ez a szimbolum húzódik át az összes versciklusokon és nemcsak a kötet egy-egy vers voltát fokozza, hanem alkalmat ad Jaschik Álmosnak arra, hogy az emberi hangra írt költemények mellé odaszője a vonalakból való költemények fehér és fekete mágiáját is.

Ijjas Antal.

Károlyi Imre gróf: A kapitalista világrend válsága. Budapest 1931. — Nehéz volna eldönteni, hogy csakugyan igaz-e az a ma annyiszor elhangzó meggyőződés, mely szerint az emberiség még sohasem élt át ilyen-

méretű válságot. Az azonban kétségtelenül való, hogy korunk válsága két tekintetben is lényegesen különbözik a história eddigi összes nagy fordulatától. Az egyik az, hogy ez az első ilyen eset, amely valóban az egész emberiségre kiterjedő krízis, minden nép és minden társadalmi osztály sorsát hatalmában tartja. Bizony, az emberekre ilyen formában sujtott le összetartozásuk tudata. A másik pedig az, hogy ilyen tudatosan, mint ma, sohasem éltek át ilyenfajta megrázkódtatást. Ma úgy vagyunk, mint a beteg orvos — a történelmi, gazdasági, szociológiai tudományok fejlettsége folytán, — ki maga diagnoszkálja betegségét és tisztán látja a procedurát. S a legtragikusabb az, hogy a betegség rombolását nem tudjuk feltartóztatni, de nem azért, mintha a gyógyszerek ismeretlenek volnának, hanem azért, mert az emberiség nemcsak bölcsekből és szentekből áll, hanem esztelen, gyáva és aljas emberekből is, s emellett az események, a befolyásunk alól mindörökké kisiklott régmúlt okszerű következményei, olyan gravitációs erővel hurcolják magukkal az emberiség sorsát, hogy szerfelett kísértő az apatikus lemondás. Ez azonban mégis tilos a jobb számára. Először is biznunk kell, mint az orvosnak a legreménytelenebbnek látszó esetben is a természet regeneráló erejében. Másodszor pedig tudnunk kell, hogy az észszerű szellemi befolyások bármily lassan, nehezen és sokszor elformátlanodva, de mégis megtalálják az érvényesülés útját és hatásuk egyszer mégis csak megmutatkozik. Az őrizőknek vigyázni kell a strázsán, azért őrizők.

Károlyi gróf mindenesetre ezek közé tartozik. Régen keltett publicisztikai mű olyan mély és széleskörű hatást közönségünk körében, mint az ő könyve. Az ilyen természetű munkáknál, melyek közvetlenül az életre és gyakorlatra akarnak hatni, nem

exakt tudományos eredményeket tárolnak, nem közömbös szerzőjük személye. Személyi körülmények fokozzák a hatást vagy eleve útját szegik. A jelen esetben pedig a magyar arisztokrácia és gazdasági közélet egyik kimagasló férfiával állunk szemben. De a mű egyébként is jeles publicisztikai alkotás. Rendszeres, áttekinthető kompozíciója, bátor, egyenes hangja, tömörsége, lendületes előadása, mely a gondolat frissiségének és átéltségének erejét árasztja, alkalmassá teszik a mély hatás keltésére. Ami tartalmát illeti, a diagnózist és prognózist, azt ily szűk helyen lehetetlen megvitatni. Kétségtelen, hogy egyik vagy másik ponton más megfigyelőknek más a véleménye. Különösen az orosz viszonyok megítélésében túlságosan jóhiszemű Károlyi gróf, aki nem személyes tapasztalatok alapján fogadja el az állapotokat rózsás színben feltüntető híradásokat. Pedig azok a viszonyok egészen bizonyosan nem csábítók, még az európai nyomorhoz képest sem. Egyre valószínűbbnek látszik, hogy az ötéves terv sikerei potemkinsikerek, s az újabb események még egy nagy ellenérvet szolgáltatnak a kapitalizmus kezébe, azt tudniillik, hogy a világválság immár a szovjet birodalmat sem hagyja érintetlenül. A válságnak a forrása voltaképpen nem magában a kapitalizmus rendszerében, szerkezetében rejlik, hanem abban, amire a szerző nem mutat rá: abban a szellemi mozzanatban, hogy a kapitalizmus formájából kiszáradt az a mély vallásos, puritán, istenfélő, Isten dicsőségére tevékeny szellem, mely — Max Weber kutatásai szerint — azt létre is hozta. A gyógyításnak tehát elsősorban ezen a ponton kell kezdődni. Az önmagukért való nagy tőkefelhalmozásoknak kell megszűnni, e tőkét kell egoizmusukból kilendíteni. Be kell láttatni velük, hogy nem önmagukért vannak, értékük nem pusztán létükben és gyarapodásukban

rejlik. S ha így látjuk a dolgot, akkor itt is egy mulasztást írhatunk Károlyi gróf terhére. A mai helyzetért elsősorban a pénztőke felelős, a mai viszonyok elsősorban ezeknek a tőkéknek az egészséges keringését kívánják meg, tehát az orvosnak is mindenekelőtt hozzájuk kell nyúlni. Termelőnek és fogyasztónak pénzre van szüksége. A röpirat ezen a ponton nem olyan érelyes, mint egyéb vagyonokkal szemben, nem mutat rá, hogy az első áldozatot a bankoknak kell hozni, illetve nekik kell visszatérni a kapitalizmus eredeti szelleméhez, mely a kollektív felelősséget foglalta magában. S mindenesetre több bensőséggel, mint a mai kollektivizmus. Abban azonban egészen helyesen lát a szerző, hogy a helyzet generális megoldása a gazdasági élet, a termelés és elosztás nemzetközi, planétáris tervszerű megszervezésében áll. Ennek a tervszerű szerveződésnek a szüksége nyilván vitán felüli. Annyival is inkább, mert szépen lassan, mintha kezdene megvalósulni. Sajnos, igen lassan. Egyelőre még papíron sem, csak tervezetekben. Minden egészséges állapot, a természet és az ember világában egyaránt, erők egyensúlya. A mai gazdasági életben az egyensúly bomlott meg, azt kell rendbe hozni. Ez pedig csak tervszerűen történhetik. Talán maguk ezek az erők is be fogják látni, hogy nekik is ez az érdekük.

Végül még csak két mozzanatra szeretnék rámutatni. Az egyik az, hogy az ebben a könyvben feltárt helyzetképből is világosan kitetszik a dogmatikus történelmi materializmus tényszerű cáfolata. Világos, hogy a mai «gazdasági válság» voltaképpen szellemi válság. Forrásai egyfelől a technika, mely a szellem alkotása, másfelől az elvakult nacionalista imperializmus és a rosszul értelmezett liberalizmus mozgalmi. Önként következik ebből a másik, ismét két pontra hasadó belátás. A válság megoldása

ilyenformán csakis szellemi kiindulású lehet: világnézeti kérdés. Tehát nincs mit áltatnunk magunkat, a veszély voltaképpen nem az, ami a gazdasági rendet fenyegeti, hiszen bizonyos, hogy a kapitalizmusnak mai formájában nemcsak hibái, de bűnei is vannak, hanem a veszély igazában az, ami a rendben kifejlődött világnézetet fenyegeti. Össze van-e kötve a kettő, ez a kérdés, s erre nem oly egyszerű a válasz. A materiális élet egyetemesen kielégítő és végérvényes elrendezése kérdésében erős a szkepszis bennünk, de az egy pillanattal sem lehet kétséges előttünk, hogy az emberi szellem számára a legtökéletesebb, mert természetének legjobban megfelelő világnézeti rendszer az, melyet az európai keresztyénség alakított ki, a humanizmus, idealizmus és személyiség elvének pilléreire, — ennek a világnézetnek az elhanyagolása kimondhatatlan veszteség volna. Nem azért, mintha nem térne vissza hozzá majd egyszer ismét az emberiség. De mennyi erő és idő menne kárba!

Joó Tibor.

Falu Tamás: A halottak is élnek. Budapest. Singer—Wolfner. 1931. — Dr. Ihary Elemér ügyvéd gazdag, boldog ember, de nem tudja megbecsülni a szerencsáját. Első feleségét megcsalja, amibe belehal az asszony. A nevezetesen bosszút áll: második házasságát is hamar felbontja a halál. Iharyt titokzatos erők vonják tragédiája színhelyéről. Árva leánykája, a nagyszülők sem tudják lekötni; vándoréletre vágyik, hogy feledjen. Végre délen köt ki, egy misztikus portás tanácsára hotelt vásárol magának a tengerparton; emberek közt van s mégis egyedül, idegen életek szeszélyes hullámverését figyelve. Egyszer aztán váratlan esemény rázza fel álmodozásából: első felesége hasonmására ismer egyik vendégében. Az asszony messziről jött, északról, egy tromsói orvosnak, Larsen Henriknek felesége. Helga csupa

titok, nem érintkezik senkivel, Ihary sokáig nem tud hozzáférközni. Végre megembereli magát, megmutatja neki elhalt felesége arcképét, s Helga megért mindent. Megérti, hogy köze van ehhez az emberhez, bele tartozik az életébe. A sorsukban is van valami hasonlóság. Ő is boldog volt, ő is áldozat s ő is sebet ejtett valakin. A férje megcsalta egy ápolónővel s most azért menekült ide, gyermeket, boldog otthonot feledve. Érti, mit kíván tőle ez a férfi, de nincs ereje; húzza vissza az otthon s hirtelen, búcsú nélkül távozik. Ihary utána megy, fel akarja keresni az otthonában, de már be sem kell kopogtatnia: az ablakon át láthatja sorsát. Az asszony elégedetten ül együtt az úrral, gyermekével, a felhők elsímultak, szent a béke. Ihary vándorlása is véget ér; visszatér hazájába, hogy emlékeinek s gyermekének éljen.

A regény alap gondolata: nincs ember, akinek hasonmása ne volna, csak a természet óvatos s messzire dobja őket egymástól, nehogy könnyen ismétlésen kapják rajta. *Falu Tamás* nem aknázza ki a hálás lehetőségeket, kerüli a szíverítően banális befejezést. Olvasójára bizza, hogy a fölvetett problémát megoldja. A halottak is élnek, de csak emlékezetünkben. Néha ugyan úgy tetszik, mintha még egyszer testet öltene nekünk számkra; hanem a *külső* hasonmás mégsem a mienk, *belül* nem is hasonmás az, a sors nem is adja nekünk, s menekülnünk kell előle, mihelyt utunkba téved.

A regény művészi munka. Falu Tamás legértettebb könyve. *A kicsinyesek* óta nagyot fejlődött ez az írónk. Ott még érezni lehetett bizonyos aránytalanságot; a regény vézna épületét többször túlterhelte a líra, a sok díszlet. Itt Falu Tamás már komponálni is biztosabban tud, pedig a mese vázlata soványabb, mint ott, s ami történik, jórészt belső esemény. Falu